

PROBLEMATICA PĂSTORITULUI, PREZENTATĂ ÎN MUZEUL TEHNICII POPULARE

Constantin Popa

1. Vechimea, locul și importanța acestei ocupații în istoria și cultura poporului român

Înțelegînd tehnica populară într-un sens mai larg, ca fenomen de cultură și ca modalitate expresivă de caracterizare a modului de viață¹ al poporului nostru și al naționalităților conlocuitoare din România, Muzeul tehnicii populare prezintă în cadrul expoziției sale de bază, în aer liber, ocupațiile de masă și specializate, meșteșugurile și industriile populare, care, alături de transporturi, formează sectoarele de bază ale activității productive tradiționale din viața satului românesc, nu numai din perspectiva etnografică, ca fenomene de civilizație, ci și din aceea a antropologiei sociale².

Ca ocupație care constituie o permanență a istoriei și economiei tradiționale a poporului nostru, demonstrînd caracterul său statornic în vatra în care s-a format, păstoritul a fost practicat pe întreg teritoriul țării, într-o simbioză firească și necesară cu agricultura, ambele constituind, dintotdeauna, componente esențiale ale economiei noastre rurale, complex structurate, ce caracterizează tipul de viață carpato-balcanic³. Aceste ocupații sînt „structurile cele mai vechi de viață socială din cuprinsul societății românești și prin ele s-au păstrat căile de legătură cu civilizațiile preistorice, prin stratificare continuă și supraviețuire”⁴.

De-a lungul secolelor, mai ales în epoca feudală, s-a constatat o valoare economică mai ridicată

¹ C. Irimie, *Muzeul tehnicii populare. Actualitate, concepție, profil tematic și plan de organizare*, în „Cibinium”, Sibiu, 1966, p. 19.

² C. Bucur, *Activitatea de cercetare și organizare a Muzeului tehnicii și meșteșugurilor populare din Dumbrava Sibului în perioada anilor 1968—1973*, în „Cibinium”, 1969—73, Sibiu, 1973, p. 13.

³ P. P. Panaitescu, *Introducere la istoria culturii românești*, Ed. științifică, București, 1969, p. 146.

⁴ Tr. Herseni, *Probleme de sociologie pastorală*, București, 1941, p. 18.

ZUR DARSTELLUNG DES HIRTENWESENS IM MUSEUM DER BÄUERLICHEN TECHNIK

Constantin Popa

1. Alter, Platz und Bedeutung dieser Beschäftigung in der Geschichte und Kultur des rumänischen Volkes

Von der Auffassung ausgehend, daß die bäuerliche Technik in weiterem Sinne eine Kulturerbscheinung und ausdrucksvolle Kennzeichnungsmöglichkeit der Lebensweise¹ unseres Volkes und der mitwohnenden Nationalitäten Rumäniens bildet, zeigt das Museum der bäuerlichen Technik, im Rahmen seiner Freilicht-Grundaussstellung die Massen- und spezialisierten Beschäftigungen, die bäuerlichen Gewerbe und Industrien, die, neben den Transportmitteln, die Grundabschnitte der innerhalb des rumänischen Dorflebens belegten überlieferten Produktionstechniken, und zwar nicht nur aus volkskundlicher Sicht und als Zivilisationserscheinungen, sondern auch aus sozialanthropologischer, bilden².

Als Beschäftigung, die im Rahmen der Geschichte und Wirtschaft unseres Volkes eine Permanenz darstellt, die dessen seßhaften Charakter in dem Gebiet beweist, in dem es sich herausgebildet hat, entfaltete sich das Hirtenwesen auf dem gesamten Landesboden in einer natürlichen und notwendigen Symbiose mit dem Ackerbau, indem beide seit Urzeiten wesentliche Bestandteile unserer komplex strukturierten ländlichen Wirtschaft bilden, die den Lebensstypus des Donau-Balkanraumes³ kennzeichnet. Diese Beschäftigungen bilden „die ältesten Schichten sozialen Lebens der rumänischen Gesellschaft und ihretwegen erhielten sich, im Zuge einer ständigen Ablagerung und eines Überlebens, die Verbindungswege zu den vorgeschichtlichen Zivilisationen”⁴.

Im Laufe der Jahrhunderte, vor allem aber während der Feudalepoche, vermag man einen höheren Wirtschaftswert der Schafhaltung, dem

¹ C. Irimie, *Das Museum der bäuerlichen Technik. Aktualität, Grundsätze, thematisches Profil und Ausstellungsplan*, in „Cibinium 1966”, Sibiu, 1966, S. 19.

² C. Bucur, *Forschungstätigkeit und Aufbau im Museum der bäuerlichen Technik in der Dumbrava Sibului während der Jahre 1968—1973*, in „Cibinium 1969—73” Sibiu, 1973, S. 13.

³ P. P. Panaitescu, *Einführung in die Geschichte der rumänischen Kultur*, Kriterion Verlag, Bukarest, 1977, S. 146.

⁴ Tr. Herseni, *Probleme de sociologie pastorală*, Bukarest, 1935, S. 18.

a păstoritului în raport cu aceea a cultivării pământului sau a altor îndeletniciri, datorită unor împrejurări de natură istorică, socială și, mai ales, rentabilității sale mai ridicate⁵ în anumite perioade istorice, caracterizate printr-un nivel de dezvoltare mediocră a forțelor de producție.

Păstoritul la români a constituit de multă vreme obiect de studiu pentru istorici⁶, care au demonstrat vechimea ocupației, pentru lingviști⁷, ale căror cercetări au arătat că majoritatea terminologiei păstoritului în limba română își are obârșia în limba latină, pentru sociologi⁸ și etnografi⁹, ale căror studii au relevat că în cadrul păstoritului s-au păstrat, pînă în zilele noastre, numeroase elemente arhaice în sistemele de creștere a animalelor¹⁰, în arhitectura pastorală, în instrumentarul și tehnicile de prelucrare a produselor specifice, în formele de organizare socială.

2. Răspîndirea pe teritoriul țării.

Zonele cu bogată tradiție pastorală

Datorită condițiilor naturale favorabile, păstoritul a fost răspîndit în toate zonele țării, dar unele dintre acestea au cunoscut, pînă în epoca noastră, un caracter pastoral mai accentuat: Mărginimea Sibiului, Țara Birsei, zona Orăștiei, a Sebeșului, Munții Apuseni, Maramureș, Covasna, Brețcu, Vrancea, regiunile premontane ale munților Parîng, Retezat, Godeanu, Mehedinți, zonele de baltă și de luncă ale Siretului, Prutului, Dunării, precum și Dobrogea¹¹.

Este evident că păstoritul s-a dezvoltat și și-a păstrat caracterul de ocupație principală numai în zonele de munte, cu preponderență, fapt ce-și găsește explicații în condițiile istorice în care a trăit poporul român.

3. Principalele tipuri de păstorit tradițional și prezentarea lor în muzeu

Păstoritul practicat de poporul român de-a lungul vremii cunoaște patru tipuri¹² esențiale și o

⁵ R. V u i a, *Contribuții etnografice cu privire la formarea culturii noastre populare și a poporului român*, în volumul „Studii de etnografie și folclor”, I, București, 1975, p. 66 (citată în continuare, R. V u i a, *Contribuții etnografice*).

⁶ *Istoria României*, vol. I, p. 117, 141, 144, 270.

⁷ I. I. R u s s u, *Din trecutul păstoritului românesc*, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei pe anii 1957–1958”, Cluj, 1958; idem, *Limba traco-dacilor*, ed. II, București, 1967; idem, *Elemente autohtone în limba română. Substratul comun româno-albanez*, București, 1970.

⁸ Tr. H e r s e n i, *Probleme de sociologie pastorală*, București, 1941.

⁹ I. D i a c o n u, *Păstoritul în Vrancea*, București, 1930; Al. G e o r g e o n i, *Contribuții la păstoritul în Maramureș*, București, 1936; T. M o r a r u, *Viața pastorală în Munții Rodnei*, București, 1937; Laurian S o m e ș a n, *Viața pastorală în Munții Călimani*, București, 1933; R. V u i a, *Tipuri de păstorit la români*, București, 1964, etc.

¹⁰ I. V l ă d u Ț i u, *Etnografia românească*, Editura Academiei, București, 1973, p. 251.

¹¹ I. V l ă d u Ț i u, op. cit., p. 251.

¹² Clasificări ale principalelor tipuri de păstorit la români au fost făcute de Tiberiu Moraru, Traian Herseni, R. Vuia, N. Dunăre.

Ackerbau oder anderen Beschäftigungen gegenüber, festzustellen, was auf historischen, und sozialen Umständen, vor allem aber auf deren höherer Ergebigkeit⁵ im Rahmen gewisser, durch ein mitelmäßiges Entwicklungsniveau der Produktionskräfte gekennzeichnete Geschichtsperioden, beruht.

Die Schafhaltung bildete bei den Rumänen lange Zeit hindurch einen Studiengegenstand für Historiker⁶, die deren Alter bewiesen, für Sprachkundler⁷, deren Forschungen bezeugten, daß ein Großteil der rumänischen Hirtenterminologie lateinischen Ursprungs ist, für Soziologen⁸ und Volkskundler⁹, deren Studien die Tatsache hervorhoben, daß sich bis heute im Rahmen des Hirtenwesens zahlreiche altertümliche Elemente erhalten haben, was vor allem in der Viehhaltungsweise¹⁰, in der Hirtenarchitektur, im Rahmen der Verarbeitungstechniken und -geräten spezifischer Erzeugnisse, in sozialen Organisationsformen zutage tritt.

2. Verbreitung auf dem Landesgebiet, Zonen mit reicher Schafhaltungstradition

Dank günstiger Naturgegebenheiten verbreitete sich die Schafhaltung in allen Landesteilen, doch weisen einige Gebiete bis in unsere Tage einen betonteren Pastoralcharakter auf, und zwar: die Mărginimea Sibiului, das Birsaland, die Gegend von Orăștie, die von Sebeș, die Westkarpaten, die Maramureș, die Gegenden von Covasna, Brețcu, Vrancea, die Vorgebirgszonen der Parîng-, Retezat-, Godeanu- und Mehedințigebirge, die Stromniederungen von Siret, Prut, Donau und schließlich die Dobrudscha¹¹.

Dabei liegt es auf der Hand, daß sich die Schafhaltung den Charakter einer Hauptbeschäftigung bloß in gewissen Gebirgsgebieten erhalten hat, in denen diese vorherrschte, eine Tatsache, die sich aufgrund geschichtlicher Gegebenheiten erklären läßt, die das Dasein des rumänischen Volkes kennzeichnen.

3. Die Haupttypen überlieferter Schafhaltung und deren Darstellung im Museum

Im Rahmen der im Laufe der Jahre vom rumänischen Volk ausgeübten Schafhaltungsformen las-

⁵ R. V u i a, *Contribuții etnografice cu privire la formarea culturii noastre populare și a poporului român*, im Band „Studii de etnografie și folclor”, I, Bukarest, 1975, S. 66. (Weiter zitiert R. V u i a, *Contribuții etnografice*)

⁶ *Istoria României*, Band I, Seiten 117, 141, 144, 270

⁷ I. I. R u s s u, *Din trecutul păstoritului românesc*, in „Anuarul Muzeului etnografic al Transilvaniei pe anii 1957–1958”, Cluj, 1958; idem, *Limba traco-dacilor*, ed. II, Bukarest, 1967; idem, *Elemente autohtone în limba română. Substratul comun româno-albanez*, Bukarest, 1970

⁸ Tr. H e r s e n i, a.a.O.

⁹ I. D i a c o n u, *Păstoritul din Vrancea*, Bukarest, 1930; Al. G e o r g e o n i, *Contribuții la păstoritul în Maramureș*, Bukarest, 1936; T. M o r a r u, *Viața pastorală în Munții Rodnei*, Bukarest, 1937; Laurian S o m e ș a n, *Viața pastorală în Munții Călimani*, Bukarest, 1933; R. V u i a, *Tipuri de păstorit la români*, Bukarest, 1964, usw.

¹⁰ I. V l ă d u Ț i u, *Etnografia românească*, Editura Academiei, Bukarest, 1973, S. 251

¹¹ I. V l ă d u Ț i u, a.a.O., S. 251

mare diversitate și variante¹³ — în număr de 12 — în raport de ponderea acestei ocupații în economia așezărilor, de etapele ciclului pastoral, de tipurile de stână și tehnici de preparare a produselor, de participare mai redusă ori mai largă a grupului uman la activitatea pastorală, fiecare avînd particularități și variante distincte. Cea mai mare parte a acestora sînt strîns legate de agricultură,¹⁴ de centre stabile.

În cadrul acestei ocupații, principalele preocupări ale omului au fost legate de întreținerea în bune condițiuni a animalelor (asigurarea hranei și adăposturilor), de prelucrarea și comercializarea produselor obținute de la animale.

Din aceste necesități au apărut și au evoluat, pe măsura ciștigării în experiență, adevărate complexe economice pastorale, alcătuite din construcții variate, cu funcționalități bine determinate și cu un specific diferit de la o zonă la alta, în raport cu scopul: adăpostirea oamenilor, a animalelor, a furajelor, ateliere de prelucrare a principalelor produse lactate sau depozite de păstrare a acestora și a instrumentarului de lucru.

Tehnicile și procedeele de prelucrare a laptelui mai mult sau mai puțin evaluate, cu instrumentar specific pentru fiecare zonă de lucru, au multe trăsături comune, dar se constată și diferențieri de la o zonă la alta.

Această complexă realitate culturală a condus în mod firesc la ideea prezentării ocupației păstoritului în muzeu, pentru a-i releva trăsăturile esențiale în cadrul mai larg al sectorului tematic dedicat tehnicilor tradiționale folosite pentru obținerea și prelucrarea produselor vegetale și animale, în scopul satisfacerii nevoilor de hrană.

În condițiile complexității fenomenelor etnografice caracteristice păstoritului, ca mod de viață economică și socială, această necesitate putea fi împlinită prin transferarea în muzeu, după un plan tematic riguros științific¹⁵, a unor construcții sau complexe pastorale originale, înzestrate cu întregul inventar de instrumente folosite în creșterea animalelor, recoltarea materiilor prime (lapte, lînă) și prelucrarea laptelui, care să fie reprezentative pentru principalele tipuri ale păstoritului românesc, reflectînd, totodată, evoluția arhitecturii noastre pastorale tradiționale.

sen sich 4 Haupttypen unterscheiden¹², zu denen eine große Mannigfaltigkeit von Spielformen hinzukommt¹³, deren Zahl sich auf rund 12 beläuft. Sie beruhen auf dem Gewicht, das dieser Beschäftigung im Rahmen der Wirtschaft der Siedlungen zufällt, den Etappen des Viehhaltungszyklus, den Sennhüttentypen und der Zubereitungsart der Erzeugnisse sowie auf der grösseren oder geringeren Beteiligung der menschlichen Gemeinschaft an der Schafhaltung selbst, wobei jede einzelne eigene Züge und betonte Varianten aufweist. Die meisten der obenerwähnten Formen sind eng mit der Landwirtschaft¹⁴, bezw. den ständigen Niederlassungen verbunden.

Innerhalb dieser Beschäftigung galt das Haupttrachten des Menschen, der Schaffung von Bedingungen, die der Viehhaltung förderlich sind (Futter, Unterkünfte) sowie der Verarbeitung der tierischen Produkte und dem Verschleiß der erlangten Erzeugnisse.

Je mehr man dabei an Erfahrung gewann, entstanden und entwickelten sich aufgrund dieser Bedürfnisse regelrechte Schafhaltungs-Wirtschaftskomplexe, wobei sie eine Reihe verschiedenartiger, im Hinblick ihrer Bestimmung genau umrissener Gebäude umfassen, die sich gebietsmäßig, anhand ihrer Bestimmung unterscheiden, d. h.: Unterkünfte für Mensch und Tier, Lagerräume für Futtermittel, Räume zur Verarbeitung der wichtigsten Milchprodukte und zur Lagerung derselben und schließlich zur Aufbewahrung von Arbeitsgerät.

Die mehr oder weniger fortgeschrittenen Milchverarbeitungstechniken und -verfahren weisen zahlreiche gemeinsame Züge auf, doch lassen sich auch gebietsmäßige Unterschiede feststellen.

Diese komplexe Kulturwirklichkeit ließ natürlicherweise den Gedanken aufkommen, die Schafhaltung im Rahmen des Museums darzustellen, um deren Wesenszüge innerhalb der Abteilung überlieferter Techniken zur Herstellung und Verarbeitung pflanzlicher und tierischer Produkte zur Befriedigung des Nahrungsbedürfnisses zu veranschaulichen.

Bei der Komplexität der der Schafhaltung als wirtschaftlich-sozialer Lebensweise eigenen volkskundlichen Erscheinungen, ließ sich diese Notwendigkeit aufgrund eines streng wissenschaftlichen thematischen Plans¹⁵ durch Überführen mehrerer echter Schafhaltungsgebäude oder -komplexe verwirklichen, die mit dem gesamten in der Viehzucht zum Erlangen von Rohprodukten (Milch, Wolle) oder zur Milchverarbeitung benutzten Gerätebestand ausgestattet und für die Haupttypen der rumänischen Schafhaltung repräsentativ sind, und gleichzeitig die Entwicklung unserer überlieferten Hirtenarchitektur wiedergeben.

¹² Klassifizierung der Haupttypen rumänischer Schafzucht nahmen vor: Tiberiu Moraru, Traian Herseni, R. Vuia, N. Dunăre.

¹³ R. Vuia, *Contribuții etnografice*, S. 66

¹⁴ *Ibidem*

¹⁵ Einen wertvollen Beitrag zur thematischen Unterbauung dieser Gruppe lieferte Dr. I. Chelcea, dem wir auch auf diesem Wege danken

¹³ R. Vuia, *Contribuții etnografice*, p. 66.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ La definitivarea tematică a acestei grupe o contribuție valoroasă a fost adusă de dr. I. Chelcea, căruia îi mulțumim și pe această cale.

În raport de aria teritorială, păstoritul românesc cunoaște următoarele tipuri principale¹⁶: a. păstoritul sedentar, b. păstoritul agricol local, c. păstoritul pendulator, d. păstoritul transhumant.

3.a. Păstoritul sedentar este caracterizat prin creșterea vitelor în gospodărie, adăpostite în construcții specifice (grajduri, cotețe etc.), vitele fiind hrănite în adăposturile lor și fiind scoase doar la adăpat.

3.b. Păstoritul agricol local, pe moșia satului respectiv, este cea mai veche și cea mai răspândită formă de creștere a animalelor, caracterizată, în principal, prin legătura sa foarte strânsă cu agricultura. A fost larg răspândit în satele de agricultori, dar și în unele zone de munte — de pildă în Munții Apuseni¹⁷. În cadrul acestui tip s-au diferențiat o serie de variante:

— păstoritul local fără stână, caracterizat de faptul că animalele se întorc seara acasă, în gospodăria țărăneasă¹⁸. Această variantă este ilustrată în muzeu, de construcțiile specifice din componența gospodăriilor-ateliere, transferate de pe întreg cuprinsul țării;

— păstoritul local cu staul și strungă, fără stână;

— păstoritul local cu staul, strungă și stână; Construcțiile existente pe hotarul satului, în cazul acestor două variante, sînt ușoare, avînd caracter portativ¹⁹, chiar stîna fiind, în unele zone, mutătoare.

Produsele principale — brînză telemea și lîna — serveau numai pentru acoperirea nevoilor proprii.

Pentru ilustrarea ultimelor două variante ale păstoritului agricol local se vor face cercetări de teren, pentru identificarea și transferarea unor construcții pastorale și instrumentar specific.

3.c. Păstoritul pendulator a cunoscut două variante:

— pendulare *simplică*, caracterizată prin aceea că turmele se mișcă în fiecare vară, între sat și pășunea alpină, iernînd în sat;

— pendulare *dublă*, care se diferențiază prin aceea că vîrăatul animalelor se face pe pășunea alpină, iar iernatul în zona de fînațe, unde se consuma nutrețul pregătît în timpul varii;

Alți cercetători²⁰ denumesc păstoritul de pendulare dublă cu termenul de păstoritul din zona de fînațe.

Zona de fînațe, destul de întinsă, de care dispune țara noastră, a fost valorificată din plin

Was die gebietsmäßige Verbreitung anbelangt, weist die rumänische Schafhaltung mehrere Haupttypen auf¹⁶, und zwar: a. die seßhafte Schafhaltung, b. die örtliche, der Landwirtschaft verbundene, c. die Pendelschafhaltung, d. die transhumante Schafhaltung.

3. a. Kennzeichnend für die seßhafte Schafhaltung ist die innerhalb des Gehöfts ausgeübte Viehzucht, bei der die Tiere in eigenen Gebäuden (Ställen, Koben usw.) untergebracht sind, in ihren Unterständen gefüttert werden und diese lediglich verlassen, um zur Tränke zu gelangen.

3. b. Die lokale Agrar-Schafhaltung wickelt sich im Bereich der Dorfgemarkung ab und bildet die älteste und verbreiteste Viehzuchtform, vor allem durch ihre überaus enge Bindung zum Ackerbau. Sie war vor allem in den Ackerbauzonen, doch auch im Bergland — z. B. in den Westkarpaten¹⁷ — überaus verbreitet. Der Typus als solcher ergab im Laufe der Zeit mehrere Spielformen und zwar:

— die lokale, sennhüttenlose Schafhaltung, die durch die Tatsache gekennzeichnet ist, daß die Tiere allabendlich von der Weide in die Gehöfte zurückkehren¹⁸. Diese Variante wird im Museum anhand der verschiedenen Wirtschaftsgebäude, in den aus dem ganzen Land hierher überführten Handwerkergehöften, veranschaulicht;

— lokale Schafhaltung ohne Sennhütte, doch mit Schlaf- und Melkpferch;

— lokale Schafhaltung mit Sennhütte, Schlaf- und Melkpferch.

Bei den beiden vorgenannten Spielarten erweisen sich die im Bereich der Dorfgemarkung gelegenen Bauten als leicht und beweglich¹⁹ und lassen sich, wie etwa die Sennhütte in gewissen Gebieten, leicht verlegen.

Die Haupterzeugnisse, Weißkäse („telemea“) und Wolle, befriedigten dabei lediglich den Eigenbedarf.

Zur Veranschaulichung der letzten beiden Varianten der lokalen Agrarschafhaltung sind Gelfandforschungen vorgesehen, anhand derer spezifische Schafhaltungsbauten und deren Einrichtungs- und Gerätebestand ausfindig gemacht und ins Museum überführt werden sollen.

3. c. Die Pendelschafhaltung kennt zwei Varianten: das *einfache* Pendeln, das dadurch gekennzeichnet ist, daß die Herden Sommer für Sommer zwischen der Siedlung und der Gebirgsweide hin- und herpendeln, dabei jedoch im Dorf überwintern.

Das *doppelte* Pendeln unterscheidet sich vom Vorhergenannten dadurch, daß die Sommerweide auf den Almwiesen, die Winterweide dagegen in der Heuzone stattfindet, wo man das hier während des Sommers gemähte Heu verfüttert.

Andere Forscher²⁰ bezeichnen die Pendelschafhaltung auch als „Heuzonenschafhaltung“.

Die verhältnismäßig ausgedehnten Heuzonengebiete, über die unser Land verfügt, wurden

¹⁶ Apud „Țara Birsei“, I, Editura Academiei, 1972, p. 173 și urm.

¹⁷ I. Vlăduțiu, op. cit., p. 253.

¹⁸ Țara Birsei, I, Editura Academiei, 1972, p. 126.

¹⁹ R. V u i a, Tipuri de păstorit la români, p. 21.

²⁰ Ibidem, cap. al III-lea.

¹⁶ Apud, Țara Birsei, I, Editura Academiei, 1972, S. 173, ff.

¹⁷ I. Vlăduțiu, a.a.O., S. 253

¹⁸ Țara Birsei, I, Editura Academiei, 1972, S. 126

¹⁹ R. V u i a, Tipuri de păstorit la români, S. 21

²⁰ Ibidem, III. Kapitel.

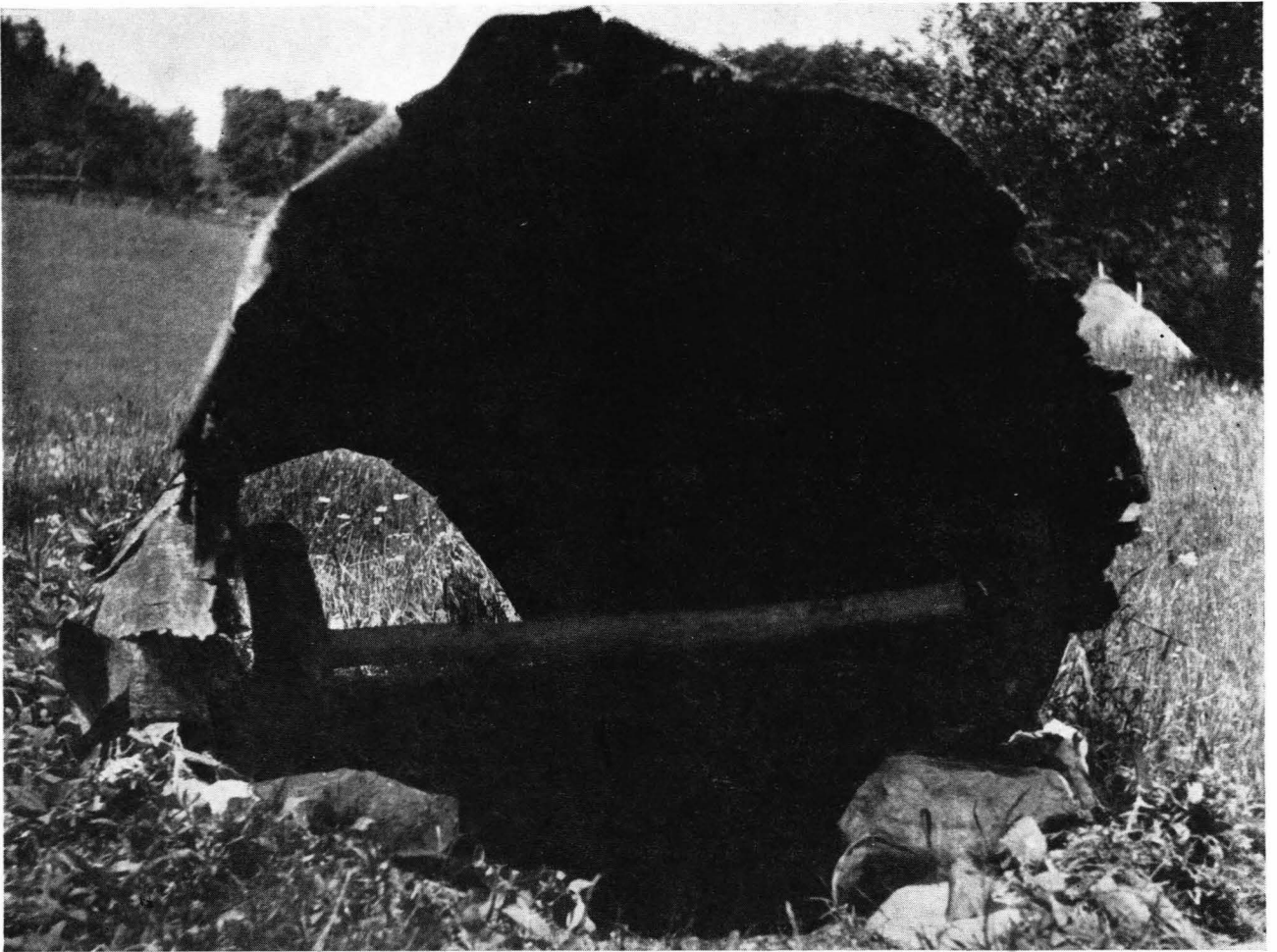

Fig. 1. Crambă din Munții Apuseni

Abb. 1. „Crambă“ (Wanderhirtenhütte) aus den Westkarpaten

Fig. 2. Vedere din Sătică — Rucăr, jud. Argeș

Abb. 2. Ansicht aus Sătică — Rucăr, Kreis Argeș

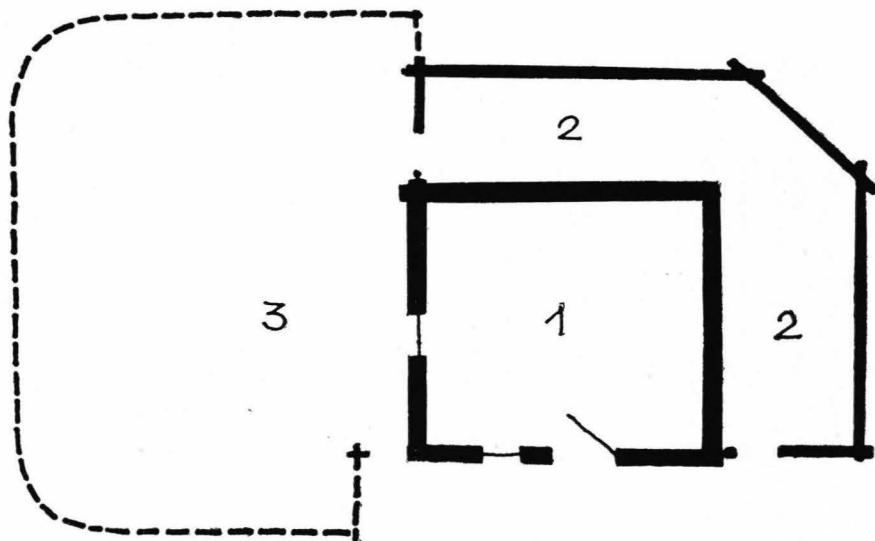

Fig. 3. Planul gospodăriei de finațe Sătic — Rucăr
1 — fierbătoare; 2 — crosnie; 3 — obor cu perdea

Abb. 3. Grundriß des Heuzonengehöfts aus Sătic — Rucăr
1 — Sennerei; 2 — Schafstall („crosnie“)
3 — Schafpferch

Fig. 4. Gospodărie de finațe — Sătic — Rucăr. Vedere „in situ“

Abb. 4. Gehöft aus der Heuwiesenzone aus Sătic — Rucăr, Ansicht am Standort

atit pentru creșterea animalelor cît și pentru culturi agricole.

Așezările umane din zona finațelor au, în general, caracter risipit, o parte a locuitorilor făcînd deplasări în funcție de sezon și necesitate, între satul propriu-zis, colibă și pășunea alpină²¹. Regiunile cu zone mai compacte de finațe sînt: Valea Jiului, zona mărginenilor din jurul munților Sebeșului, nord-vestul Moldovei.

²¹ Ibidem, p. 214.

sowohl für die Viehzucht als auch für den Ackerbau gründlich ausgewertet.

Die menschlichen Niederlassungen des Heuzonengebiets weisen üblicherweise Streusiedlungscharakter auf, wobei ein Teil der Bewohner, je nach Jahreszeit und Bedarf, zwischen der Siedlung und dem Heuzonengehöft, bzw. den Almweiden hin- und herzieht²¹. Zu den Gebieten, die die größten geschlossenen Heuzonen umfassen, gehören: das Jiutal, die am Fuße des Sebeșgebirges gelegene Zone der Mărginime und die Nordwestmoldau.

²¹ Ibidem, S. 214

Petrecînd o bună parte din timp la fînațe, oamenii au fost nevoiți să construiască adăposturi temporare, mai mult sau mai puțin evolute, atît pentru ei, cît și pentru animale, folosind ca materiale lemnul și piatra.

Dintre adăposturile temporare, de formă primitivă, pentru oameni, se remarcă *cramba*, caracteristică Munților Apuseni, pusă pe tălpi de sanie și *surla*, frecventă în nord-vestul Moldovei, Munteniei (unde era construită din lemn), dar și în Dobrogea, bălțile Dunării și Cîmpia Română, unde se construia din stuf²².

De formă conică, cu baza rotundă, *surla* se construia pe un schelet din furci strinse la vîrf cu ginj peste care se așezau lobdele (spărtură din lemn). Se întrebuinta, în principal, ca adăpost pentru oameni, dar și ca fierbătoare.

Ambele forme de adăposturi rudimentare, cu caracter temporar, sînt reprezentate în muzeu: din Munții Apuseni (Intregalde, jud. Alba), a fost adusă o *crambă*, care însoțește staulul mutător al oilor în îndeplinirea rolului său de auxiliar agricol, iar din zona de fînațe a Rucărului (Argeș), a fost transferată o *surlă*, care, pînă la începutul secolului nostru, constituia cea mai răspîndită formă de adăpost uman din afara vetrei satului. Dealtfel, aria de răspîndire a surlei depășește spațiul carpato-danubian²³.

O formă mai evoluată o constituie colibele din birne de lemn, încheiate în „cheotori“, cu o încăpere sau două, care sînt cunoscute sub diferite denumiri: *sălășe* (Munții Rodnei, Țara Hațegului), *hodăi* (Țara Birsei, valea Prahovei, Banat), *conace* (Oltenia, bazinul Petroșani) ori *căsoane* (Valea Jiului, Țara Hațegului). În Munții Apuseni²⁴ și în Călimani este răspîndită coliba de nuiele înpletite, de formă rotundă sau ovală, cea din Călimani avînd două rînduri de pereți, între care se pune frunză uscată ori fin zdrobit. Acest tip de construcții este reprezentat prin două exemplare transferate din regiuni diferite: o colibă din nordul Munteniei (zona Rucăr), din același loc de unde a fost adusă *surla* și o colibă din Munții Apuseni (Intregalde).

Din nevoi impuse de viață, în zona de fînațe a unor sate din Mărginimea Sibiului (Rășinari, Riul Sadului), adăpostul ciobanilor a fost construit în incinta „staorului“ oilor, evoluția fiind împinsă mai departe pînă la gospodăriile cu

Die Notwendigkeit, alljährlich längere Zeit in der Heuwiesenzone zuzubringen, veranlaßte die Schafzüchter, entsprechende mehr oder weniger komfortable Unterkünfte zu schaffen, wozu Holz und Stein als Baustoffe dienten.

Unter diesen für Menschen bestimmten, häufig recht primitiven Notunterkünften fällt vor allem die für die Westkarpaten typische „crambă“ auf, die auf Kufen ruht, sowie die in der Nordwestmoldau, der Muntenia, doch auch in der Dobrudscha und bis in die rumänische Tiefebene hinein verbreitete, aus Holz errichtete (in der Donauniederung dagegen aus Schilf²² angefertigte) „surla“.

Auf einer kreisförmigen Grundfläche erbaute man die „surla“ in Kegelform aus langen, an ihrem Oberende vermittels Ruten zusammengebundener Stangen („furci“) und legte darüber eine Lage Scheitholz als Decke und Wand („lobde“). Die „surla“ diente vor allem als Unterschlupf, doch benutzte man sie auch als Sennhütte.

Beide zeitweilig benutzten, rudimentären Unterkunftsformen sind im Museum vertreten und zwar durch ein aus den Westkarpaten stammendes Exemplar, eine „crambă“ (Intregalde, Kreis Alba), die die verlegbare Schafhürde in ihrer Rolle als landwirtschaftliche Hilfseinheit begleitet, wogegen aus der Heuwiesenzone von Rucăr (Argeș) eine „surlă“ ins Museum überführt wurde, die bis zum Beginn unseres Jahrhunderts die verbreitetste Form außerhalb der Siedlung benutzter menschlicher Unterkünfte darstellte. Übrigens überschreitet deren Verbreitungsgebiet den Karpaten-Donauraum²³.

Eine fortgeschrittenere Form bilden die, aus an ihren Enden verzinkten Balken errichteten, ein- oder zweiräumigen „colibe“, d. h. Hütten, die unter verschiedenen Bezeichnungen bekannt sind, und zwar als „sălășe“ (im Rodnagebirge, bzw. Hațeggebiet), „hodăi“ (Bîrsalund, Prahovatal, Banat), „conace“ (Oltenia, Petroșanibecken) oder „căsoane“ (Jiutal, Hațeggebiet). In den Westkarpaten²⁴ und im Călimangebiet ist die aus Ruten geflecht bestehende kreisförmige oder ovale Hütte verbreitet, wobei die Exemplare des Călimangebiets eine mit trockenem Laub und gestampftem Heu ausgefüllte Doppelwand aufweisen. Dieser Bautypus wird im Museum durch zwei aus verschiedenen Gegenden hierher überführte Exemplare vertreten: d. h. eine Hütte, die der gleichen Ortschaft entstammt wie die vorerwähnte „surla“ und durch eine aus den Westkarpaten (Intregalde) stammende Hütte.

Gewissen Lebensnotwendigkeiten entsprechend, errichtete man in der Heuwiesenzone einiger Dörfer in der Mărginimea Sibiului (Rășinari, Riul Sadului) den Hirtenunterstand im Inneren der Schafhürde („staorul oilor“), wobei die Entwicklung bis zum geschlossenen und befestigten

²² Ibidem, p. 45 și 121.

²³ I. C h e l c e a, *Asupra surlei ca adăpost omenească la români și la alte popoare*, în „Muzeul Satului, Studii și comunicări“, 1970, p. 43–67.

²⁴ V. B u t u r ă, *Adăposturi temporare din sud-estul Munților Apuseni*, în „Anuarul Muzeului etnografic al Transilvaniei pe anii 1957–1958“, Cluj, 1958.

²² Ibidem, S. 45 und 121

²³ I. C h e l c e a, *Asupra surlei ca adăpost omenească la români și la alte popoare*, în „Muzeul Satului, studii și comunicări“, 1970, S. 43–67

²⁴ V. B u t u r ă, *Adăposturi temporare din sud-estul munților Apuseni*, în „Anuarul Muzeului etnografic al Transilvaniei pe anii 1957–1958“, Cluj, 1958

Fig. 5. Planul gospodăriei cu ocol întărit, Măgura, jud Braşov

1 — curte; 2 — tindă; 3 — casă mică; 4 — casă mare; 5 — câmară; 6 — fierbătoare; 7 — 8 grajd cornute 9 — crosnii pentru oi; 10 — coteţ pentru porci; 11 — porţiţă; 12 — poartă; 13 — polatră

Abb. 5. Grundriß des Vierkantgehöfts aus Măgura, Kreis Braşov

1 — Hof; 2 — Flur; 3 — Wohnstube; 4 — gute Stube; 5 — Vorratskammer; 6 — Sennerie („fierbătoare“, Kochraum); 7 — 8 Rinderstall; 9 — Schafstall („crosnie“); 10 — Schweinekoben; 11 — Türchen; 12 — Tor; 13 — „polatră“ (gedeckter Hofteil)

Fig. 6. Gospodăria cu ocol întărit Măgura. Vedere „in situ“

Abb. 6. Vierkantgehöft aus Măgura am Standort

curte închisă și întărită²⁵, răspândite în zonele: Bran, Bîrsa de Sus, Săcele, estul Banatului, Valea Jiului hunedorean, Mărginimea Sibiului, Țara Oltului, Bistrița-Năsăud, Tîrnava, Carpații Olteniei, Țara Vrancei, nordul Moldovei, valea Arieșului, nord-estul Bihorului²⁶.

²⁵ P. H. Stahl și Paul Petrescu, *Gospodăriile românești cu ocol întărit*, in „Studii și cercetări de etnografie și artă populară“, I, 1965, București.

²⁶ Nicolae Dunăre, *Contribuții la studiul gospodăriei țărănești cu curte închisă și întărită la români*, in „Cumidava“, III, Braşov, 1969, p. 499.

Vierkantgehöft vorgetrieben wurde²⁵, das wir in den Gebieten Bran, Bîrsa de Sus, Săcele, im Ostbanat, im Hunedoaragebiet, in der Mărginimea Sibiului, im Olttal, in den Zonen Bistrița-Năsăud, Tîrnava, in den oltenischen Karpaten, im Vranceagebiet, in der Nordmoldau, im Arieștal und im nordöstlichen Bihorgebiet antreffen²⁶.

²⁵ P. H. Stahl, Paul Petrescu, *Gospodăriile românești cu ocol întărit*, in „Studii și cercetări de etnografie și artă populară“, I, 1965, Bukarest

²⁶ Nicolae Dunăre, *Contribuții la studiul gospodăriei țărănești cu curte închisă și întărită la români*, in „Cumidava“, III, Braşov, 1969, S. 499

Ceea ce caracterizează acest tip de construcție pastorală este așezarea atenanșilor pe aproape toate laturile ocolului, care poate fi patrulater sau poligonal. După modul de dispunere în spațiu a componentelor se disting două categorii:

— cele două corpuri distincte de construcții stau față în față;

— casa de locuit și anexele ocupă poziții diferite, întâmplătoare²⁷.

În zona Branului, de unde a fost transferat un asemenea monument, datînd din 1844, gospodăriile cu curte închisă și întărită, îndeobște, au patru laturi, din care trei sînt ocupate de casa de locuit și atenanse (fierbătoare, grajduri), cea de a patra fiind un gard întărit și acoperit. Sub acoperișul gardului și acareturilor, se află finarul. Curtea este pavată cu piatră, iar pe margini cu podea de lemn („polatră“). Între atenanșele sale remarcăm: fierbătoarea destinată, în special, prelucrării laptelui în cadrul gospodăriei cu procedeele tradiționale și instrumentarul specific.

Între formele de adăposturi pentru animale, mai simple sau mai evolute, neacoperite sau acoperite (parțial ori integral), remarcăm *staulul* (lat. *stabulum*) de oi, a cărui denumire constituie, alături de alte dovezi lingvistice, o mărturie a continuității economice a creșterii vitelor la români²⁸.

Din punct de vedere al construcției, sînt stauluri mai simple, din rîzlogi, frecvente în Maramureș, Călimani, Valea Jiului, Țara Hațegului, Munții Apuseni și altele mai durabile, ridicate din birne, cu acoperiș marginal, deschise la mijloc, așa cum sînt în Apuseni pe terenurile de fînațe mai depărtate de sat²⁹ denumite „curți“ și în cîteva sate din Mărginimea Sibiului, unde sînt cunoscute sub numele de „staor“³⁰.

Ca o formă de trecere de la staulul neacoperit la cel acoperit parțial, am putea considera *corla* (în nord-vestul Moldovei), sau *oborul* (Muntenia) — un adăpost cu pereții oblici, din lemn crăpate, care oferă o minimă apărare a animalelor.

În muzeu s-au transferat un staul de rîzlogi din Munții Apuseni (Intregalde, Alba) și un obor de la Sătic (Rucăr, Argeș). Acesta din urmă, împreună cu coliba și crosniile (adăposturi acoperite) de oi, adosate colibei, formează un *complex gospodăresc*

Kennzeichnend für diesen Pastoralbautypus ist die Aufstellung der Gebäude entlang der gesamten Umfriedung, die vier- oder mehreckig sein kann. Aufgrund dieser Aufstellung unterscheiden wir zwei Gattungen, bei denen:

— sich die beiden Baukörper gegenüberstehen;

— das Wohnhaus und die Nebengebäude eine willkürliche und unterschiedliche Aufstellung finden²⁷.

Im Brangebiet, von wo man ein aus dem Jahre 1844 stammendes derartiges Denkmal ins Museum überführte, sind die geschlossenen und befestigten Gehöfte üblicherweise Vierkanter, deren drei Seiten das Wohnhaus und die Nebengebäude einnehmen, die vierte dagegen eine befestigte und überdachte Umzäunung bildet. Unter dem Dach der Wirtschaftsgebäude und des Zaunes wird das Heu aufbewahrt. Der allseitig umschlossene Hof, schließlich, ist mit Kopfsteinen gepflastert und entlang der Gebäude verläuft ein aus Bohlen bestehender Gehsteig („polatră“). Unter den Wirtschaftsgebäuden fällt vor allem die „fierbătoare“ (von „a fierbe“ — kochen) auf, die hauptsächlich zur Milchverarbeitung aufgrund überlieferter Verfahren dient, und dafür mit allem Nötigen ausgestattet ist.

Zu den, mehr oder weniger fortgeschrittenen, ungedeckten oder (teilweise oder vollkommen) gedeckten Viehunterständen gehört der „staul“ (lateinisch *stabulum*), d.h. der Schafpferch, dessen Benennung, neben anderen sprachlichen Zeugnissen, einen weiteren Beweis für die wirtschaftliche Kontinuität der Viehzucht bei den Rumänen bildet²⁸.

Was die Bauweise anbetrifft, gibt es einfachere, bloß aus gespaltenen dünnen Tannenstämmen hergestellte Schafhürden, und zwar in der Maramureș, im Călimengebirge, im Jiutal, im Hațeggebiet und in den Westkarpaten, und widerstandsfähigere, aus Balken errichtete und mit einer schmalen Überdachung versehene und in der Mitte offene Pferche, vor allem in den Westkarpaten in den von den Siedlungen entfernteren Heuzonen²⁹ (wo sie als „Höfe“ — „curți“ bezeichnet werden) und in der Mărginimea Sibiului, wo man sie „staor“ nennt³⁰.

Als Zwischenglied zwischen ungedecktem und gedecktem Pferch läßt sich die sogenannte „corla“ bezeichnen (die man in der Nordmoldau antrifft) oder der „obor“ (Muntenia), ein Unterstand mit aus Scheiten hergestellten, geneigten Wänden, der dem Vieh einen gewissen Schutz bietet.

Ins Museum brachte man einen aus Spaltlatten hergestellten „staul“ aus den Westkarpaten (Intregalde — Alba) und einen „obor“ aus Sătic (Rucăr — Argeș). Letzterer und die Hütte mit den angebauten, gedeckten Schafunterständen, „crosnii“, ergeben einen einheitlichen und in volks-

²⁷ Gr. Ionescu, *Arhitectura populară românească*, Editura tehnică, 1957.

²⁸ P. P. Panaitescu, op. cit., p. 145.

²⁹ V. Butură, op. cit., p. 121.

³⁰ V. Păcală, *Monografia satului Rășinari*, Sibiu, 1915, p. 147.

²⁷ Gr. Ionescu, *Arhitectura populară românească*, Editura tehnică, 1957.

²⁸ P. P. Panaitescu, a.a.O., S. 145

²⁹ V. Butură, a.a.O., S. 121

³⁰ V. Păcală, *Monografia satului Rășinari*, Sibiu, 1915, S. 447

Fig. 7. Gospodăria cu ocol întărit, Măgura, în muzeu

Abb. 7. Vierkantgehöft aus Măgura im Museum der bäuerlichen Technik

Fig. 8. Staul de oi din Riul Sadului

Abb. 8. Schafstall aus Riul Sadului

de finăe unitar și valoros din punct de vedere etnografic.

În atenția noastră se află transferarea unui staor din Riul Sadului (Mărginimea Sibiului).

Între formele mai evolute de adăposturi pentru iernarea animalelor la finăe — fenomen răspândit în întreg lanțul Carpaților, inclusiv din țările vecine, în Carpații polonezi, moravi, slovaci³¹ — menționăm șurile cu grajduri și șurile cu poiată³², care asigură și adăpostirea unor produse.

Pe lângă rolul economic, pentru creșterea animalelor, așezările sezoniere de la finăe au contribuit la păstrarea unor străvechi elemente de cultură materială populară legate de păstorit și agricultură (aceasta s-a făcut chiar și pe platforme de peste 1000 m altitudine), care dovedesc atât vechimea și continuitatea acestor ocupații cât și practicarea lor îmbinată.

Pe platforma superioară, aflată deasupra finăelor, se întind poienile alpine, cu pășuni abundente. Aici, pentru perioada de maximă intensitate a activității pastorale, s-au dezvoltat alte complexe, alcătuite din construcții, instalații, obiecte și unelte având rostul de a satisface cerințele de producție și nevoile gospodărești specifice.

Ca așezări umane cu caracter sezonier, complexe pastorale din zona alpină poartă amprenta acestui caracter, fiind dotate cu tot strictul necesar. Centrul unui astfel de complex economic îl constituie stîna propriu-zisă, în jurul căreia sînt grupate toate celelalte elemente: strunga, comarnicul de muls, colete pentru porci, grajduri pentru vite mari, etc. Ea este, înainte de toate, *atelier de prelucrarea laptelui*, dar acoperă și nevoile de locuire a personalului, de depozitare a produselor și rezervelor de hrană. Multiplele sale funcțiuni sînt reflectate pregnant în planul și organizarea interioară.

În regiunea munților Sebeșului, de unde a fost transferat în muzeu un complex pastoral din zona alpină, care se încadrează în tipul păstoritului de pendulare dublă, se constată o masivă participare a oamenilor și animalelor la vîrăatul din munte³³.

Turma se constituie prin asociere între proprietari, cu oi mai multe sau mai puține, iar, în cadrul organizării vieții pastorale, activitatea de prelucrare a laptelui se bazează pe munca femeilor — „băcițe“ — care au un rol important în organizarea socială și desfășurarea vieții la stîna.

kundlicher Hinsicht wertvollen Heuzonenwirtschaftskomplex.

Gegenwärtig beabsichtigen wir die Überführung eines „staor“ aus Riul Sadului (Mărginimea Sibiului).

Von den zum Überwintern des Viehs in der Heuwiesenzone benutzten, fortgeschritteneren Unterkunftsformen³¹ erwähnen wir die mit Ställen bzw. mit einer „poiată“³², die auch das Einlagern verschiedener Erzeugnisse gestattet, beides entlang der gesamten Karpatenkette verbreitete Erscheinungen, die auch die Nachbarländer, d.h. die polnischen, mährischen und slowakischen Karpaten einschließt.

Außer der wirtschaftlichen Rolle, die sie in der Viehzucht spielen, tragen die zeitweilig benutzten Siedlungen der Heuwiesenzone zur Erhaltung gewisser uralter bäuerlicher Sachkulturelemente der Schafhaltung und Landwirtschaft bei (was auch für die jenseits der 1000-Metergrenze gelegene Plattform gilt) und belegen damit sowohl das Alter, als auch die Kontinuität und gleichzeitige Ausübung dieser Beschäftigungen.

Auf der oberhalb der Heuwiesenzone gelegenen oberen Plattform dehnen sich die reichen Weiden der Almwiesen aus. Hier erscheinen andere Gebäude, Anlagen, Gerätschaften und Werkzeug beherbende Komplexe, die während der Zeitspanne intensivster Pastorallätigkeit benutzt werden und dazu bestimmt sind, die Produktions- und Wirtschaftsbedürfnisse spezifischer Art zu befriedigen.

Als zeitweilig benutzte menschliche Niederlassungen tragen die Schafhaltungskomplexe der Almwiesenzone den Stempel dieses eigenen Charakters und sind mit dem Nötigsten ausgestattet. Den Mittelpunkt eines derartigen Wirtschaftskomplexes bildet die eigentliche Sennhütte, um die herum sich die übrigen Elemente gruppieren, und zwar: die Melkhürde, der Melkstand, dazu Schweinekothen, Großviehställe usw. Die Sennhütte ist vor allem *Milchverarbeitungslabor*, deckt jedoch auch Unterkunftsbedürfnisse des Personals und dient auch zum Lagern von Erzeugnissen und Proviantvorräten. Grundriß und Inneneinrichtung spiegeln ihre mannigfaltigen Bestimmungen auf das Sprechendste wider.

Im Gebiet der Sebeșgebirge, woher ein für die Hochgebirgszone typischer Schafhaltungskomplex stammt, der dem Doppelpendeltypus angehört, läßt sich eine massive Beteiligung von Mensch und Vieh an der Erscheinung der Gebirgssommerweide feststellen³³.

Die Herde selbst kommt durch Zusammenschluß von Besitzern einer größeren oder kleineren Schafanzahl zustande, bei der Milchverarbeitung dagegen fällt den Frauen, d. h. den „Sennerinnen“ — „băcițe“, die im Rahmen der Sozialorganisation und Abwicklung des Sennhüttenlebens hier eine wichtige Rolle spielen, der Hauptanteil an Arbeit zu.

³¹ I. Vlăduțiu, op. cit., p. 257.

³² V. Butură, op. cit., p. 110.

³³ R. Vuia, *Tipuri de păstorit*, p. 116.

³¹ I. Vlăduțiu, a.a.O., S. 257

³² V. Butură, a.a.O., S. 110

³³ R. Vuia, *Tipuri de păstorit*, S. 116

Participarea intensă a femeilor la viața pastorală în timpul verii a avut consecințe asupra multor aspecte ale organizării stîinii: componența personalului, sarcinile fiecărui om, modul de viață, organizarea internă a stîinii.

Fiecare băciță are — în cadrul mai larg al stîinii — mica ei gospodărie: un loc precis la vatră, un colț unde are patul și își păstrează lucrurile personale, inventarul de unelte și vase. Ea răspunde față de proprietarii care au angajat-o, pentru calitatea și cantitatea produselor.

Organizarea internă a stîinii, utilizarea ei cu instrumentarul necesar sînt determinate, printre alți factori și *de tehnicile de prelucrare a laptelui*. Într-o mare parte din vestul Carpaților Meridionali — pentru care stîina transferată din muntele Puru este reprezentativă — laptele este în prealabil smîntînit și abia după aceea încheșat spre a se obține cașul.

Instrumentarul utilizat este în funcție de principalele produse obținute (brînza de burduf, untul) și de tehnologia tradițională specifică.

Mulsul — operațiunea de obținerea laptelui — se face în găleți de formă specială (tronconică), cu marginea uniform înălțată. Pentru alegerea smîntînii, laptele este pus în trocuțe, așezate pe *zascuri*, în celar, *lingurile* de smîntînit servind la adunarea acesteia. Din baterea smîntînii în *bădău*, se obține untul.

După smîntînire, laptele este încheșat în ciubere mari. Cașul obținut, stors în *sedilă*, era pus la dospit, în celar, pe *patul* cașului.

După dospire, era tăiat, fărîmițat cu *răvarul*, frămîntat cu sare, în ciubăr, și introdus în burduf. Din fierberea zărului se mai obținea urda și jînlița.

Untul era păstrat în *steanduri* de diverse dimensiuni.

Stîina Puru, transferată în muzeu, impresionantă prin dimensiunile ei, este alcătuită din: *stîina propriu-zisă*, *strunga*, *comarnicul*, *grajduri* (pentru viței) și obor pentru vite mari. Stîina propriu-zisă are două încăperi: *stîina*, în care se desfășoară întregul proces tehnologic de prelucrare a laptelui și în care locuiește personalul și *celarul*, unde se desfășoară procesul de fermentație a cașului, se păstrează produsele și o parte din vasele și instrumentarul întrebuintat zilnic. Ea este dotată cu

Diese intensive Teilnahme der Frauen am Hirten-dasein während des Sommers zeitigte eine Reihe von Folgen, was die Organisation anbetrifft, d. h. die Personalzusammensetzung, die Befugnisse jedes Einzelnen, die Lebensweise, die Inneneinrichtung der Hütte selbst.

Jede Sennerin hat im Rahmen der Sennhütte ihre eigene kleine Wirtschaft: d. h. einen genau festgelegten Herdplatz und eine Ecke, wo ihr Bett steht und wo verschiedene Habseligkeiten und das Nötige an Gerätschaften und Gefäßen aufbewahrt wird. Sie ist den Besitzern gegenüber, die sie anwarben, für die Güte und Menge der Erzeugnisse verantwortlich.

Die Inneneinrichtung der Sennhütte und deren Ausstattung mit den nötigsten Gerätschaften beruhen unter anderem auch auf den Milchverarbeitungsverfahren. In einem Großteil der westlichen Südkarpaten — für die diese vom Puru-Berg überführte Sennhütte kennzeichnend ist — wird die Milch zunächst abgerahmt und erst danach zum Gerinnen gebracht, um den Käsebruch, „caș“, zu erlangen.

Die benutzten Gerätschaften und Gefäße ergeben sich aus den Haupterzeugnissen (Pansenkäse, Butter) und der eigenen, überlieferten Verarbeitungsweise.

Das Melken — die wichtigste Handlung zum Erlangen der Milch — erfolgt in einen Eimer von besonderer Form (kegelstumpfförmig mit gleichmäßig hohem Rand). Zum Abrahmen gießt man die Milch in Tröge, die im Lagerraum auf aus Balken hergestellten Wandregalen, „*zascuri*“, abgestellt werden, hernach hebt man mit eigens dazu angefertigten Löffeln den Rahm ab. Durch Stoßen des Rahms im Stoßbutterfaß, „*bădău*“, erhält man schließlich die Butter.

Nach dem Abrahmen bringt man die Milch in großen Zubern zum Gerinnen (indem man Käselab beisetzt). Der dadurch erlangte Käsebruch, „caș“, wird im Lagerraum, „celar“, auf dem „*pat de caș*“ (wörtlich — Käsebruch-Bett) zum Ausgären abgestellt, nachdem man die Molke mittels einer primitiven Presse, „*sedilă*“, ausgedrückt hat.

Nach dem Ausgären wird der Käsebruch in Stücke geschnitten und auf einem Reibholz, „*răvar*“, zerkleinert, darauf in einem Zuber mit Salz vermengt, durchgeknetet und in Schafspansen (Schafshäute, von denen das Wollhaar abgeschabt wurde A.d.Ü.) gefüllt. Durch Kochen der Molke erhält man nun noch den Zieger, „urdă“, und die Magermolke, „jînlița“.

Die Butter wird in Standbüten, „*steanduri*“, verschiedener Größen aufbewahrt.

Die ins Museum überführte Sennhütte Puru beeindruckt durch ihre Ausmaße, sie besteht aus: *der eigentlichen Sennhütte*, dem *Schafspferch*, dem *Melkstand*, den (lediglich für Kälber bestimmten) *Ställen* und dem *Großviehpferch*. Die eigentliche Sennhütte weist ihrerseits zwei Räume auf, die Sennküche, ebenfalls „stîna“ genannt, in der der gesamte Milchverarbeitungsvorgang abläuft und das Personal untergebracht ist, und den als Lagerraum dienenden „celar“, wo das Vergären des Käsebruchs, bzw. das Reifen des Käses selbst erfolgt und die Erzeugnisse und ein Teil der täglich

Fig. 9. Stina Puru în Muzeul tehnicii populare

Abb. 9. Sennhütte Puru im Museum der bäuerlichen Technik

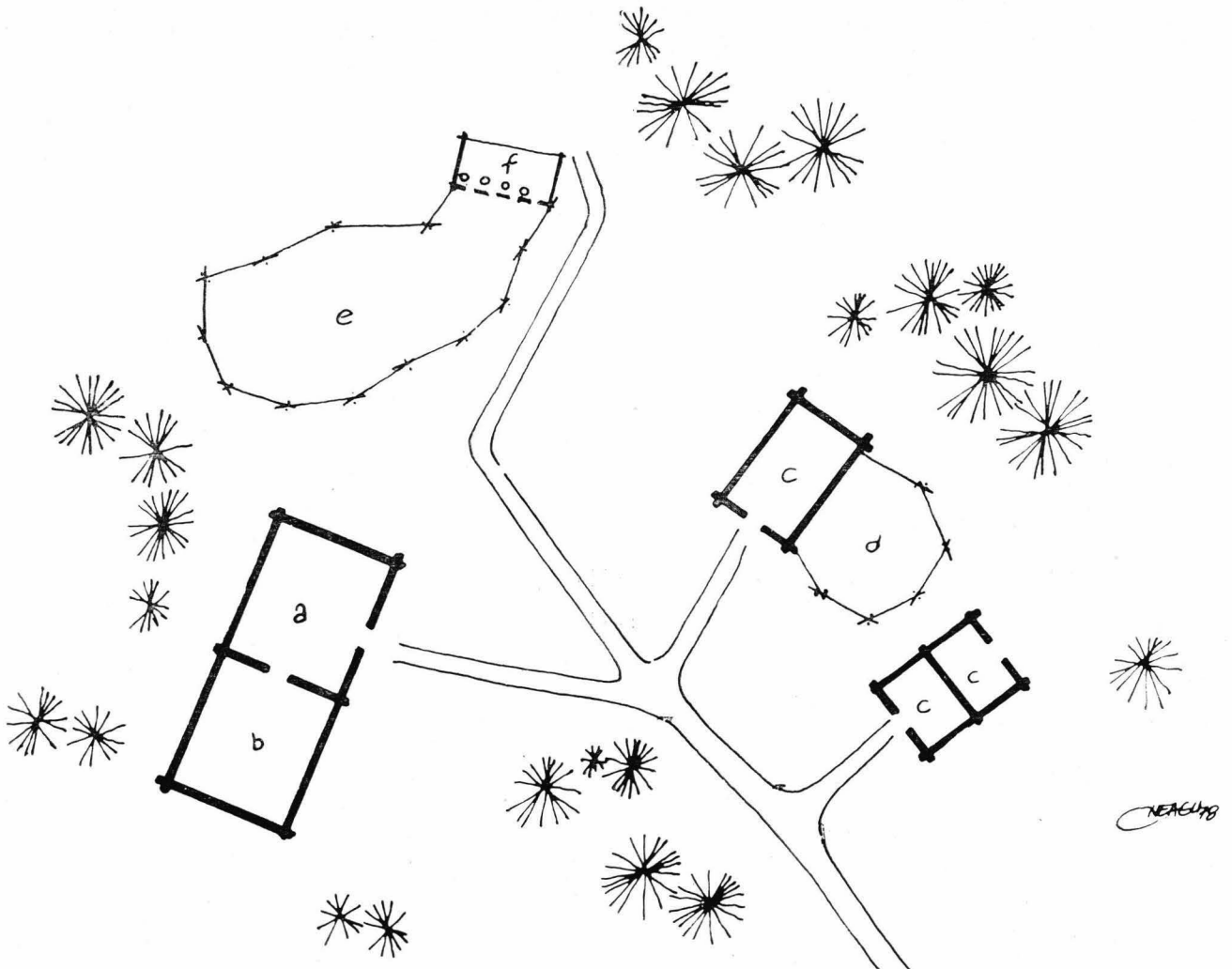

Fig. 10. Planul stîinii de băcițe, cu două încăperi, PURU, munții Sebeșului
 a — stîină; b — celar; c — coteț pentru viței; d — obor; e — strungă
 f — comarnic

Abb. 10. Grundriß der von Sennerinnen betreuten Zweiraum-Sennhütte PURU im Sebeșgebirge
 a — Sennerei; b — Vorratsraum (celar); c — Kälberställe; d — Großviehpferch; e — Schafpferch; f — Melkstand („comarnic“)

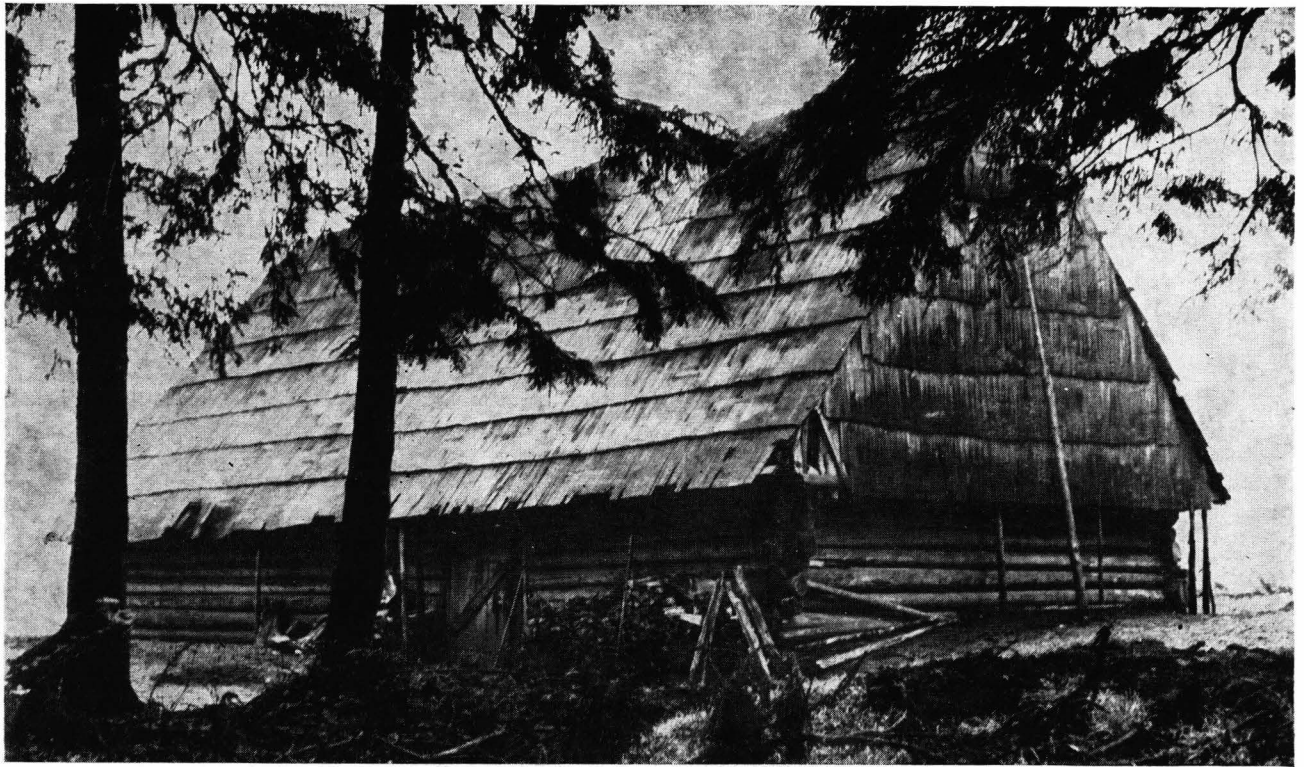

Fig. 11. Stîna Puru. Vedere „in situ“

Abb. 11. Sennhütte Puru am ursprünglichen Standort

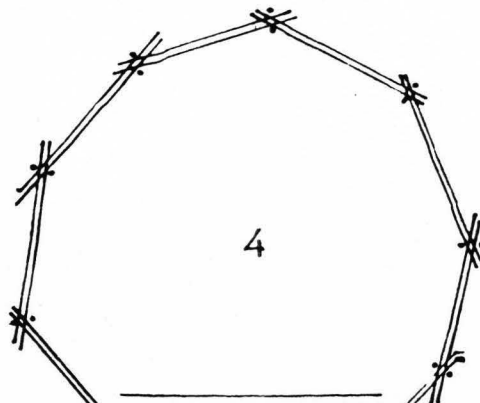

Fig. 12. Planul stîni cu trei încăperi, Colții Giuvalei, jud. Argeș

1 — fierbătoare; 2 — stîna oilor; 3 — comarnic; 4 — strungă

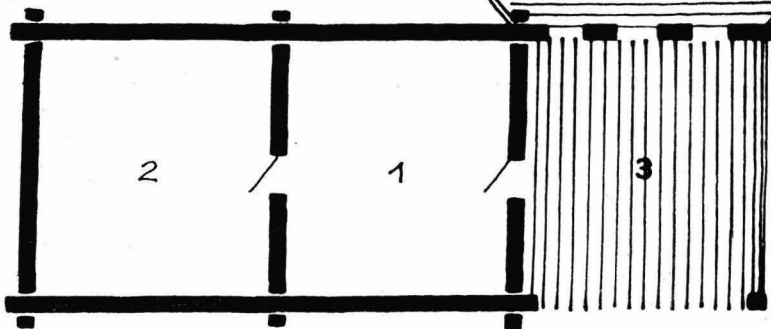

Abb. 12. Grundriß der Dreiraum-Sennhütte vom Colții Giuvalei-Berg, Kreis Argeș

1 — Sennerei; 2 — Vorratsraum; 3 — Melkstand; 4 — Schafpferch

gama completă a instrumentarului, pentru fiecare etapă a activității productive, precum și cu inventarul gospodăresc necesar.

3 d. Păstoritul transhumant, prezent pe teritoriul țării încă din epoca prefeudală³⁴, a fost practicat în acele zone unde creșterea animalelor a con-

benzitate Gefäße und Gerätschaften aufbewahrt werden. Die Sennhütte ist mit allen nötigen Geräten für die verschiedenen Produktionsetappen sowie mit allerlei Hausrat ausgestattet.

3. d. Die transhumante Schafhaltung, die auf dem Boden unseres Landes seit der Vorfeudalepoche belegt ist³⁴, wurde in jenen Gebieten ausgeübt,

³⁴ Țara Btrsei, I, 1972, p. 209.

³⁴ Țara Btrsei, I, 1972, S. 209

stituit sursa principală de existență și unde posibilitățile de pășunat (vara) și de fin (pentru iernat) nu satisfăceau nevoile numărului mare de animale³⁵. Între cele mai importante, cităm: Mărginimea Sibiului, Țara Bîrsei, Covasna-Brețeu, nordul zonei Argeș etc. Acest tip de păstorit, legat de așezări stabile, care nu poate fi confundat sub nici un motiv cu nomadismul, presupune o deplasare periodică a turmelor între munte, vara, pentru pășunat și regiunile de șes, în căutarea de locuri mai adăpostite pentru iernat. Transhumația este efectuată doar de ciobani, restul (majoritar) populației, rămânând în sat³⁶.

Pentru reprezentarea complexelor pastorale caracteristice acestui tip de păstorit, în muzeu a fost transferată o stînă „bîrsănească“, frecventă pe o largă arie din Carpații Meridionali, caracterizată prin construirea comarnicului sub același acoperiș cu fierbătoarea și stîna foilor (celarul), locul său fiind amplasat, fie la o extremitate, fie între celelalte două încăperi.

Stîna „bîrsănească“ o mai găsim și în Lunca Siretului și zona de șes și de deal a Vasluiului³⁷, fapt ce relevă, alături de alte elemente, legături între regiunile de munte, deal, cîmpie și luncă, ale țării³⁸.

Monumentul transferat în muzeu, din muntele „Colții Giuvalei“³⁹ (în zona Bran-Fundata-Rucăr-Argeș) avînd trei încăperi (comarnic, stîna propriu-zisă și stîna foilor) dispune de o împărțire planimetrică ce oferă condiții mai bune în organizarea operațiilor de mulgere și prelucrare a laptelui, precum și în necesitatea unei mai ușoare supravegheri a fazelor de lucru din partea baciului, care răspunde de întreaga gospodărie a stîinii.

Comarnicul este locul unde se mulg oile și prin alegerea lui, la extremitate, joacă și rol de tindă, prin el făcîndu-se accesul în stînă.

În stîna propriu-zisă (fierbătoare) se desfășoară prelucrarea laptelui, aici este locuința baciului și tot aici se păstrează vasele și instrumentarul de lucru.

În stîna foilor (celar) se desfășoară procesul de fermentație a cașului și se păstrează produsele finite.

Din punct de vedere al tehnologiei tradiționale folosite și al instrumentarului de lucru, prezintă cîteva caracteristici importante, care relevă o

wo die Viehzucht die wichtigste Erwerbsquelle bildete und die Weidemöglichkeiten (Sommerweide) und der Heubestand (Winterweide) nicht ausreichte, um die große Anzahl von Tieren zu befriedigen³⁵. Zu den wichtigsten derartigen Gebieten gehören: die Mărginimea Sibiului, das Bîrsaland, die Zone Covasna-Brețeu, das nördliche Argeșgebiet usw. Dieser, an feste Siedlungen gebundene Schafhaltungstypus, der auf keinen Fall mit Nomadentum verwechselt werden darf, setzt eine periodisch zwischen dem Gebirge, als Sommerweide, und dem Flachland, als Winterweide, erfolgende Pendelbewegung voraus. Die Transhumaanz wird lediglich von den Hirten selbst ausgeübt, die übrige Bevölkerung dagegen (d. h. die Mehrzahl der Dorfbewohner) verbleibt in der Siedlung³⁶.

Zur Veranschaulichung dieses Schafhaltungstypus, wurde ein, in den Südkarpaten stark verbreiteter Sennhützentypus, d. h. eine „stînă bîrsănească“ ins Museum überführt, für die es kennzeichnend ist, daß der Melkstand unter dem gleichen Dach mit der Sennerei (Sennküche) und dem Lagerraum („stîna foilor“) untergebracht ist, wobei er an einem Ende oder in der Mitte des Baus liegt.

Die Sennhütte des „bîrsănească“ — Typus findet sich sowohl in der Siretniederung als auch im Flach- und Hügelland des Vasluigebiets³⁷, eine Tatsache, die neben anderen Elementen die zwischen den Gebirgs-, Hügel-, Flachlands- und Flußazonen des Landes bestehenden³⁸ Beziehungen unterstreicht.

Das vom „Colții Giuvalei“-Höhenzug³⁹ (im Bran-Fundata-Rucărgebiet, Kreis Argeș gelegen) ins Museum überführte Denkmal, das drei Räume (Melkstand, Sennküche und Lagerraum) umfaßt, weist eine für das Melken und die Milchverarbeitung günstige Raumgliederung auf, die auch einer besseren Überwachung der Arbeitsphasen durch den Senner entgegenkommt, der für die gesamte Wirtschaft in der Sennhütte verantwortet.

Der Melkstand spielt seiner Lage wegen auch die Rolle eines Flurs, gelangt man doch durch ihn in die Sennhütte selbst.

In der Sennküche findet die Verarbeitung der Milch statt, darin wohnt der Senner und ebenfalls hier werden die Gefäße und Arbeitsgeräte aufbewahrt.

Im Lagerraum, „stîna foilor“, wickelt sich der Gärungsprozeß des Käsebruchs ab und werden die Fertigprodukte gelagert.

Was die überlieferte Technologie und das Arbeitsgerät anlangt, weist dieser Typus gewisse eigene Kennzeichen auf, die eine Reihe gebietsmäßiger Unterschiede unterstreichen und gleich-

³⁵ Ibidem; C. Constantinescu-Mircești, *Păstoritul transhumant (sec. XVIII—XIX) și implicațiile lui în Transilvania și Țara Românească*, Editura Academiei R.S.R., București, 1976.

³⁶ Tr. Herseni, *Probleme de sociologie pastorală*, 1941.

³⁷ I. Vlăduțiu, op. cit., p. 282.

³⁸ Ibidem.

³⁹ Mulțumim și pe această cale conducerii I.A.S. Cimpulung Muscel pentru transferarea acestei stîni, în mod gratuit, în patrimoniul Muzeului tehnicii populare.

³⁵ Ibidem; C. Constantinescu-Mircești, *Păstoritul transhumant (sec. XVIII—XIX) și implicațiile lui în Transilvania și Țara Românească*, Editura Academiei, Bukarest, 1976.

³⁶ Tr. Herseni, a.a.O.,

³⁷ I. Vlăduțiu, a.a.O., S. 282

³⁸ Ibidem

³⁹ Wir danken auf diesem Wege der Leitung des SLB Cimpulung-Muscel für die kostenlose Überführung dieser Sennhütte in den Besitz des Museums der bäuerlichen Technik

serie de diferențieri zonale, marcînd, totodată, un progres în tehnologia tradițională.

Laptele nu se smîntînește, ci se pune direct la închegat în ciubere. Cașul era stors în crintă, iar procesul de fermentație se realiza în vase speciale (numite *buduroaie*), confecționate din coajă de brad sau din doage de brad. Sfărîmarea cașului se realiza, de asemenea, tot cu răvarul.

Remarcăm, deci, prezența crintei, foarte necesară în procedee mai perfecționate de preparare a brînzei de burduf⁴⁰.

Pentru păstrarea brînzei, remarcăm, alături de burduf, utilizarea „coșulețelor“ de formă cilindrică, din coajă de brad, celelalte vase (botițele de cheag, șteandurile pentru unt, donițele etc.) avînd forme comune cu ale vaselor similare, întîlnite în alte zone pastorale.

După unele cercetări, se pare că, răspîndirea în proporții mari a acestui tip de stîină, se poate plasa, în timp, încă în veacul al XVIII-lea⁴¹.

*
* *

În activitatea de realizare a acestei grupe tematice s-a ținut seama de valorificarea experienței muzeografiei românești în domeniu, respectîndu-se criteriile și principiile general valabile în organizarea muzeelor etnografice în aer liber⁴².

Expunerea monumentelor a urmărit, pe cît posibil valorificarea terenului colinar și a peisajului natural, atît pentru fiecare unitate cît și pentru ansamblu, căutîndu-se obținerea unor efecte care să rezolve atît necesitățile de ordin documentarștiințific cît și cerințele de ordin instructiv-educativ.

Cu mijloacele de expunere în aer liber pot fi ilustrate mai multe aspecte ale vastei problematice a păstoritului, însă realizarea unei adevărate monografii expoziționale, cu caracter complex, a acestei ocupații de bază a poporului nostru, poate fi întregită în cadrul expoziției pavilionare.

zeitig einen Fortschritt in der überlieferten Technologie erkennen lassen.

Die Milch wird nämlich nicht mehr abgerahmt, sondern sofort zum Gerinnen gebracht. Der Käsebruch wird in der „crinta“ entwässert und ebenfalls mit dem Reibholz zerkleinert, dagegen in Tannenrinden- oder Daubengefäßen („buduroaie“) zum Reifen aufgestellt.

Wir stellen also das Auftreten der Käsebruchpresse „crinta“, fest, die bei den fortgeschrittenen Verfahren der Balgkäsebereitung nicht fehlen darf⁴⁰.

Zur Aufbewahrung des Käses dienen außer den Schafbälgen auch die aus Tannenrinde angefertigten walzenförmigen „Körbchen“ und andere Gefäße (die Käselabbütten, die Butterbütten, Tönnchen usw.), deren Formen den in anderen Schafzuchtgebieten benutzten Gefäßen durchaus gleichen.

Einigen Forschungsergebnissen entsprechend soll die große Verbreitung dieses Sennhüttentyps zeitlich schon in das XVIII. Jh. verlegt werden können⁴¹.

*
* *

Man beabsichtigte bei der Darstellung dieser Themengruppe, die auf diesem Gebiet durch die rumänische Museologie erworbene Erfahrung zu berücksichtigen, indem man die in der Anlage volkskundlicher Freilichtmuseen allgemein gültigen Gesichtspunkte und Prinzipien berücksichtigte⁴².

Bei der Aufstellung der Denkmäler verfolgte man soweit als möglich die Nutzung der Hügellandschaft, und zwar sowohl für jede einzelne Einheit, als auch für das Ensemble, wobei man gewisse Wirkungen hervorzurufen trachtete, die sowohl Bedürfnisse dokumentarisch wissenschaftlicher, als auch bildend-erzieherischer Natur zu lösen vermochten.

Vermittels der für die Freilichtausstellung typischen Mittel lassen sich mehrere Aspekte der umfassenden Problematik der Schafhaltung veranschaulichen, die Verwirklichung einer regelrechten ausstellungsmäßigen Monographie komplexen Charakters dieser Beschäftigung, die zu den Grundbeschäftigungen unseres Volkes gehört, läßt sich jedoch erst im Rahmen der Pavillonausstellung bewerkstelligen.

⁴⁰ R. V u i a, *Tipuri de păstorit*, p. 204.

⁴¹ C. P o p e s c u, *Arhitectura pastorală din munții Branului*, in „Gibinium. 1969—1973“, p. 255.

⁴² Simpozion *Organizarea muzeului etnografic în aer liber. Principii și metode*. București, 7—16 septembrie 1966, vol. I.

⁴⁰ R. V u i a, *Tipuri de păstorit*, S. 204.

⁴¹ C. P o p e s c u, *Arhitectura pastorală din munții Branului*, in „Gibinium 1969—1973“, S. 255.

⁴² Symposium „*Organizarea muzeului etnografic în aer liber. Principii și metode*“, Bukarest, 7—16 September, 1966, I. Band